

KÖZLEMÉNYEK A PÉCSI ERZSÉBET-TUDOMÁNYEGYETEM KÖNYVTÁRÁBÓL..

1931-32.

2.szám..

A PÉCSI SZENT MÓR KOLLEGIUM KÖNYVTÁRA.

A Maurinum könyvtárában 1930. év novemberében gyűlt össze anynyi anyag, hogy egy hozzávetőleges munkatervet lehetett megállapítani feldolgozására vonatkozólag. Ez az anyag, a mostani gazdasági viszonyok közepette, természetesen nem valamely előzetesen felállított program tervszerű megvalósításaképen került egybe, hanem alkalmi vételek és adományok szolgáltatták. Hogy a főbb forrásokat megnevezzük: igen sok értékes munkának juttatta birtokába a könyvtárat a Badics Ferenc hagyatékából megszerzett gyűjtemény, a Magyar Tudományos Akadémia gazdag s ma is folytatódó adománya és Riedl Frigyes könyvtárának egy része, melyet a Bartoniek-család nagylelkűségének köszönhet a Maurinum. Kivülük nagy közkönyvtáraink duplumpéldányai, a volt Tudomány- és Műegyetemi Olvasókör anyaga szerepelnek nagyobb tételekkel, továbbá számos mecénás s tudósvilágunk nem egy kitűnőségének adományai, kik - a legtöbben - saját műveiknek sorozatával gazdagították a máris értékesnek nevezhető gyűjteményt.

Az alapanyag ekként a munka megkezdésekor mintegy 8-10.000 kötetre rugott. Ez a mennyiség már lehetővé tette egy gazdaságos helykihasználás s a szemnek lehetőleg tetsző repozitorium-beosztás végrehajtását, mivel a bibliografiai mellett a bibliofil szempont sem hanyagolható el, különösen egy kebelbeli gyűjtemény megszervezésénél, mely hivatva van a fenntartó intézmény saját céljainak és egyéniségének bélyegét is magán viselni. Így kerültek lehetőleg egy-egy csoportba például az azonos jellegű kiadványsorozatok, a régi magyar irodalmi munkák, majd az újabbak, a jogi, a történelmi művek,

egyetemi kiadványok, vagy az egy helyről származó s eredetüket jellemző kiállítású adományok. Ez az anyagcsoportosítás a bevált, gyakorlati rendszerek szerint természetesen nem vihető következetesen keresztül, - ezuttal sem történt így, - de már e mostani esiraformájában is hasznosan szolgálhatja egy műhelykönyvtár céljait, ahol az egyes tudományágak gruppirozva foglalnak helyet.

Ilyenképen már az anyag első felbecslése és szétosztásának megtervezése alkalmából nagyjában meg lehetett állapítani a könyvtár jellegét, anyagértékeit és hiányosságait, amit aztán a katalógus statisztikai adatszerűen igazoltak.

A gyűjteménynek számára is, értékre is legjelentékenyebb része a magyar irodalomtörténeti és szépirodalmi szakcsoport, mely az egész állománynak negyedrészt teszi egymagában /1049 mű, a nyelvészettel együtt 1157 mű/. Ez az anyag a benne foglalt alapvető összefoglaló művekkel, akadémiai és forráskiadványokkal /Régi magyar könyvtár, Nyelvemléktár, Régi magyar költők tára, Magyar nyelvtudomány kézikönyve, Nyelvészeti füzetek, - Toldy, Beöthy, Ferenczi, Pintér stb./ s nagyszámu disszertációjával az önálló kutatást is lehetővé teszi. Értékét nagyban emeli a Badics-hagyatékból kikerült több szép régi kiadvány, sőt editio princeps /XVII-XIX.sz./. Viszont sajnosan nélkülözi klasszikusaink definitív kiadásait, nem egy remekíróknak éppen reprezentabilis műveit s egyéb hűzakai folytán sem nyújthat összefüggő képet a magyar irodalomnak s tudományának fejlődéséről.

A külföldi irodalmak - történetileg is, szépirodalmilag is - elenyészően vannak képviselve /nvoic nyelvcsoport együttesen 753 mű/ néhány nagy név s ugyanannyi jelentéktelen állítja elének a német s az angol irodalmat, míg a francia, az olasz s a classica philologia tárgyai még szórványosabban találhatók fel. E hiányt némileg pótolják a Szent István-könyvek kisterjedelmű, de kitűnő irodalomtörténetei, az Akadémia idevágó kiadványai s néhány jeles újkeletű munka /pl. Nadler, a Stammer-Merken-féle Reallexikon stb./ a müncheni Deutsche Akademie adományából.

Aránylag tetemes részt foglal magába a jogtudományi művek csoportja /816 mű/, mely majdnem teljes egészében a Tudomány- és Műgyetemi Olvasókör anyagából került ki. Tekintve, hogy ez az egyesület a múlt század végén virágzott, könyvtára ma már java-részt egy letűnt korszakot képvisel; e hátrányát pótolják a jog néhány klasszikusának munkái, melyek benne megtalálhatók /Grotius, Bluntschli, Jhering/. Kisebbik, korszerű része azonban feltétlenül élő tudományos érték: kiváló tudósainknak műveit a több gyűjteményes kiadványt foglal magába. - Nagyjából ugyanezt mondhatni a közgazdasági /186 mű/, a statisztikai, politikai és társadalomtudományi könyvanyagra is /262 mű/.

E csoportok mellett megemlítendő a történelmi munkák sorozata /597 mű/, melynek zömét az Akadémia forráskiadványai /Monumenta Hung. Hist., Archivum Rákócianum stb./ és a kiadóvállalatában megjelent művek alkotják; mellettük néhány régibb s újabb magyar író és kiadvány /Horváth Mihály, Salamon F., Hellebrant Á., Ábel J., -Művelődéstörténeti értekezések, Történeti értekezések stb./ szerepel, míg a külföldet Ranke, Mommsen, Lamprecht és az Akadémia említett sorozatának írói képviselik. Több nagyterjedelmű, de már idejéltmulta mű /Fessler, Becker, Rotteck, Schlosser, Millot, Guizot, Thiers, Lamartine, C. Cantu stb./ ma már alig tarthat számot az érdeklődésre, - másfelől a mi történetírásunk nagy összefoglaló művei közül egyedül Szekfü és Hóman Magyar történetét nyújthatja olvasóinak a könyvtár.

A legvegyesebb mindközött a természettudományi ág /535 mű/; ennek használható törzsanyagát a Természettudományi Társulat könyvtárának és a Földrajzi Társaságnak népszerűsítő, de minden tekintetben színvonalon álló sorozatai teszik; a számos régi tankönyvet nem tekintve, - a mélyebb, szakszerű tanulmányozásra az akadémiai értekezések és szereplő tudósaink adományai adnak módot.

A hátralévő anyag több-kevesebb arányossággal oszlik meg a felvett 118 szakcsoport között. - A csekélyszámu, de modern anyagú filozófiai szakcsoport, /146 mű/, főként a filozófiatörténeti és pedagógiai műveknek érzi híjját; gyarapodása kivált az Akadémia filo-

Eófiai könyvtára és a Filozófiai könyvtár köteteinek rendszeres beérkezésétől remélhető. A kollégiumi könyvtár speciális céljainak szempontjából, mint fontosat, ki kell emelnünk a hit- és erkölcstudományi árat /153 mű/, mely hízagat mellett szerenására éppen világnézeti írónk jeleseit /Prohászka, Schütz, Mihályfi, Tóth Fihamér stb./ és hagiografusainkat tartalmazza /1. a Szent István-könyvek idevágó köteteit/.

Tekintve, hogy a kollegium egyetemi intézmény, könyvtárának is elsősorban egyetemi igényeket kell kielégítenie. Ezekből igy kezünk hiányaira pontosabban rámutatni, melyek egyuttal megszabják a fejlesztés további irányát is. Figyelembe véve a most uralkodó viszonyokat, öszgezéseképen az alábbi megvalósítható programpon- tokat emelhetjük ki az egyes tudományágak keretén belül:

Az irodalmi részt illetőleg elegendő lenne az idők folyamán megjelenő értékeebb történeti standard munkák beszerzése, s a kül- földi irodalmakat tekintve legalább a korszakot jelölő klasszikusok beállítása, - ha már az egész történeti fejlődést szemléltető s szö- vegkiadványként használható sorozatok megvétele nem lehetséges /mint pl. a Kisfaludy Társaság sorozata, Kürschners Deutsche Nationalbibli- othek, Oxford Edition, Bibliothèque Larousse stb./

A jogi anyagban a főtörekvés a ma használatos, élen haladó tankönyvek megszerzésére volna irányítandó; a költséges és nehezen kapható forrásgyűjtemények akvizíciójára ma tehetősebb intézmények is aligha gondolhatnak. Ugyanez áll teljes mértékben az orvostudo- mányi szakra is, mely könyvtárunkban csak csekélyszámu és elavult munkával van csak képviselve /217 mű/. Sőt ugy hisszük, hogy az orvostudományi szakmunkák aránytalanul magas árai e tőren minden programvetést szer- fölött megnehezítenek. - A földrajzi és a természettudományi árnál a helyzetet valamivel könnyebbé teszük a sűrűn megjelenő s a nagykö- zönség érdeklődésére is számító szakmunkák /Cholnoky, Kogutovicz, Princ stb./ és a sokféle sorozat.

A magyar történelem csoportját a milléniumi jubilaris művek- kel /Szilágyi S., Szalay-baróti/ lehetne a legkönnyebben kiegészíte-

ni, továbbá egyes korszakainkkal alaposabban foglalkozó íróink főmunkáival /így pl. Pauler, Karácsonyi, Pór A., Salamon F., Széchy K., Ballagi A., Marczali H., Steier Gy., stb./

A bölcséleti részt már említettük.-A könyvészeti szakot illetőleg pedig, mely a könyvtár anyagában egyáltalán nem szerepel, talán nem is szabad írókvekkkel fellépniük; a Maurinumnak könyvtáresi személyzete nincs, másfelől a benne lefolyó tudományos munka inkább tanulmányi, mint szorosán kutató jellegű s így végzői más helyen szerzik vagy szerezhetik meg a szükséges bibliografiai irányítást.

A fenti programpontokon kívül azonban ajánlatos lenne még néhány, kézikönyvekként használható sorozat állandó listára vétele, így a Tudományos Gyűjtemény, Magyar Szemle könyvei, Szent István-könyvek, Természettudományi Könyvtár, Földrajzi Társaság könyvtára, a Sammlung Göschen antikvár megszerzése, a magyar egyetemi szakkiadványok megkérése s végül egy újkiadású általános magyar lexikon vétele.

Ez a szerény tervezet párhuzamban áll egyetemünk fakultásain művelt tudománysszakokkal s amellettt alkalom és tehetőség szerint idővel bizonyára megvalósítható. Épp ezért tudatosan mellőzi a szórakoztatva művelés szempontjait, azaz másodsorba helyezi a szépirodalmi, művészeti, kulturtörténeti igények kielégítését.

De a Maurinum könyvtárának, mely kizárólag az egyetemi hallgatóság szolgálatára van rendelve, lenne még egy eminens feladata is: és pedig a forgalomnak lélektani és művelődési szempontból való ellenőrzése, illetve megfigyelése. Ez megfelelő statisztikai szempontok felállítása útján lehetséges, sőt megvalósítását könnyűvé teszi az a másfelől hátrányos körülmény, hogy a könyvtárnak olvasóterme nincs. Emiatt minden egyes könyv csak részletesen kiállított elismervény ellenében adható ki, amely így pontos statisztikai adatokat szolgáltat. A kollegium lakóinak számához, mint száz százalékhoz viszonyítva, százalékszerűen könnyen számon lenne tartható az érdeklődésnek az egyes tudományok szerint megoszló köre és mérete, a könyvkivételek gyakorisága és változatossága, ami a szorgalom, tudásvágy, az egyéni képességek és kíváncsiság természetére is jellemző. Ez alapon igénylőkönyv felállítása volna okvetlenül kívánatos, melynek legszabadabb használata-

tára kellene felszólítani az ifjúságot s amelynek adatai így magukkal a könyvigénylésekkel egyértékű tájékozást nyújtanának.-Bizonyára érdekes és tanulságos volna egy ily egyéniségekig analizált statisztika vezetése, melynek révén a Maurinum könyvtára mintegy a kebelében lakó ifjúság szellemi életének pulzusán tarthatná kezét. Habár mindez csak kisméretű keretek közt mozoghatna, éppen a közönség homogén mivolta, azonos környezete, kora stb. szolgáltatta szabatos, kimerítő és pedagógiailag is felhasználható eredményeket.-Ezenkívül magától értetődő feladata a könyvtárnak egy állandó anyagstatisztika nyilvántartása.

Még egykét szót a könyvtár felállításának technikai munkáiról.

A könyvek felvételezésénél a Fővárosi Könyvtár katalogizálási szabályzatát vettük irányadóul, a pécsi egyetemi könyvtár által módosított formájában. Egyébként is, egykét részlettől eltekintve, a munka mindenben az egyetemi könyvtár rendszeréhez alkalmazkodott.

Ötféle katalógust létesítettünk, összesen nyolc példányban. Ebből három egyforma betűrendes katalógus készült: egy a Maurinum, egy az egyetemi könyvtárban felállítandó címgyűjtemény, egy pedig az egyetemi központban közzéteendő katalógus számára. Ezek a szerzők, vagy szerző hiányában, a cimbeli vezérszavak ábécé sorrendjében tüntetik fel a könyvtár anyagát, természetesen az utaló-címek formájában kiemelt szerkesztők, kiadók, fordítók stb. neveivel, az általános és sorozatcím-utalókkal, sőt az önálló fogalmakként kezelhető, fontosabb tárgyi vezérszavakkal kiegészítve. Ilymódon a feldolgozott 5775 műről egy-egy betűrendes katalógus részére 11.580 címcódulát állítottunk elő.

Szakkatalógus két példányban készült: a Maurinum és az egyetemi könyvtár fentemlitett gyűjteménye számára. A szakcsoportosításnál is a Fővárosi Könyvtár főszámbeosztását használtuk keretképen, míg az alcsoportok folytatólagos megszámozása a szakok előfordulása szerint a Dewey-féle tízedes rendszer alapján önként adódott. Az anyag a 23 főcsoporton belül végeredményben 118 alcsoport között oszlott meg, ami egy nem egészen 6000 művet számláló gyűjteménynél

eléggé részletes szakosztályozásról tanuskodik, esvén egy-egy csoportra átlag mindössze 50 munka.- A szakozás teljes preciziója céljából s egyuttal kísérletképen egy regisztert is szerkesztettünk, melyben az egyes szakok csoportszáma alá feljegyeztük a művek csoportbeli folyószámát s az így nyert kettős számot a címcédulákon kívül magukra a művekre is rávezettük. Ezáltal nemcsak a szakkatalogusnál értünk el teljes és részletes pontosságot s nemcsak a művek pontos szakhelyét határoztuk meg magukon a könyveken is, hanem egy állandó állománystatistikát is nyertünk, melyből egy rátekintéssel bármikor megállapítható a szakmunkák mennyisége és a könyvtár pontos összlétszáma. Valószínű azonban, hogy ez a regisztrálás egy nagyforgalmu könyvtárban aligha vihető keresztül, egyrészt a regiszternek gyorsan tulnagy terjedelműre növekedése miatt, másfelől azért is, mivel így a szakozás munkája kényszerűen egyetlen kézbe központosul, ami nagy forgalom mellett a reszortmunkás túlterhelését idézheti elő.

Készítettünk ezenkívül egy címkatalógust, mely az anyagot a címbeli vezérszavak betürendjében állítja össze, azaz a szerzők nevé- től függetlenül nyujt tájékozást. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy a munka sürgőssége s főként kellő segéderők hiánya már előzetesen megakadályozta, hogy ezt a katalógust a szakkatalogust kiegészítően a tárgyi vezérszavak és tulajdonnevek, valamint az idézett címek jegyzékévé bővítsük ki. Igaz, hogy ez a kiegészítés inkább csak a bibliografiai feldolgozás teljességét szolgálná; speciális jellegénél fogva aligha befolyásolja a katalógusok gyakorlati használhatóságát s amellet utólag is bármikor végrehajtható.

A hetedik katalogus tartalékba tétetett esetleges különgyűjtemények /tankönyvek, reference, duplumok/ összeállítása céljából.

Végül egy példányban helyrajzi leltárt készítettünk, amely a művek raktári kurrens-számának sorrendjében tartalmazza az állományt. Így könyvészeti szerepe nincs, csupán házi használatra készült; célja az esetleges veszteségek, hiányok megállapítása és a raktári rend megőrzése.

Szükséges segédeszközképen vezettünk ezenkívül egy gyűjtő-indexet a sorozatos, folytatásos és gyűjteményes munkákról számjelzésük

és anyaguk meghatározása céljából.

A Maurinum könyvtárának mai anyagát és bibliografiai felszerelését a következő főbb statisztikai adatok tüntetik fel:

a könyvanyag 5775 műből áll kb. 10.000 kötetben;

ezek megszámozására elhelyeztünk 4232 folyószámot, tekintve, hogy a sorozatos munkák azonos megjelölést kaptak;

a katalógusokban felállítottunk egyenkint 11.580 címet, mivel minden katalógushoz az összes utalólap is kiállított, külön kivánság alapján;

azaz a nyolc katalógus tartalmaz összesen 92.960 kartoncédulát.

A könyvtár felállításának és katalógizálásának voltaképeni munkáját, bizonyos előkészületek után, a jelen év januárjában kezdtük el és a megállapodás szerint szeptember elsejére kellett volna befejeznünk. Azonban a segéderők gyakorlatlansága és váltakozása egyenetlenséget vitt a feldolgozásba, amelyeknek kiküszöbölése egy utólagos felülvizsgálatot tett szükségessé. Így a könyvtár szeptember hó 15-én adatott át a forgalomnak.

Pécs, 1931. október hó.

Várkonyi Nándor.